

РОЛЬ ЛІДЕРСТВА В СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

THE ROLE OF LEADERSHIP IN THE LOCAL GOVERNMENT SYSTEM

УДК 352:316.46

Войцеховська О.В.,
магістр кафедри публічного управління та адміністрування і міжнародної економіки
Миколаївський національний аграрний університет

Товсточуб Ю.В.
магістр кафедри публічного управління та адміністрування і міжнародної економіки
Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено сутність поняття «лідерство», його грані та підходи в місцевому самоврядуванні. Встановлено, що в Україні донедавна існували відмінності в моделі лідерства. Обґрунтовано роль лідерства в місцевому самоврядуванні та запропоновано напрями щодо популяризації лідерства в місцевому самоврядуванні.

Ключові слова: міське управління, лідер, лідерство, підходи до лідерства.

В статті досліджено сутність поняття «лідерство», його грані та підходи в місцевому самоуправленні. Установлено, що в Україні до недавнього часу існували різниця в моделі лідерства. Обґрунтовано роль лідерства в місцевому самоуправленні.

самоуправління і пропонуються напрями по популяризації лідерства в місцевому самоуправленні.

Ключевые слова: местное управление, лидер, лидерство, подходы к лидерству.

The article examines the essence of the concept of leadership, its facets and approaches in local self-government. Found that in Ukraine, until recently there were differences in the model of leadership. The role of leadership in local self-government is grounded and directions are offered for popularization of leadership in local self-government.

Key words: local government, leadership, leadership, approaches to leadership.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нині в Україні відбувається реформа державного управління, що передбачає комплексні зміни у різних сферах державної політики. Зниження адміністративного навантаження державного регулювання, покращення якості надання адміністративних послуг, забезпечення законності та передбачуваності адміністративних дій покращує позиції держави у світових рейтингах конкурентоспроможності. За цих умов лідерство виступає вищим еволюційним рівнем управління та залишається актуальним, як і десять, і сто років тому. Адже країнами завжди керували і керують лідери, а от наскільки прогресивне таке управління, залежить як від якостей самого лідера, так і суспільства, що його виховало.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження вітчизняного місцевого самоврядування ведуться в різних напрямках. Зокрема, становлення та розвиток місцевого самоврядування вивчають В. Бакулєнко, М. Білінський, О. Васильєва, В. Голуб, В. Заблоцький, О. Ігнатенко, І. Козюра, В. Пархоменко, А. Ткачук, Р. Плющ. У правовому та політичному аспекті проблематика місцевого самоврядування розглядалася в працях таких вчених: М. Баймуратов, О. Батанов, П. Біленчук, В. Борденюк, І. Дробот, В. Кравченко, О. Лазор, В. Погорілко, М. Пухтинський, С. Рябова, С. Саханенко, О. Сушинський, В. Шарий та інші. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що серед зарубіжних та вітчизняних дослідників, проблемою лідерства займалися І. Адізес, М. Альберт, Е. Абашкіна, А. Бодалев, Р. Ділтс, І. Дегтярьов, А. Менегетті, М. Морарь, Р. Лайкерт, С. Нестуля, Л. Пашко та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальними, на нашу

думку, залишаються питання щодо дослідження лідерства в системі місцевого самоврядування.

Метою дослідження є визначення важливості лідерства в системі місцевого самоврядування та обґрунтування напрямів його покращення.

Виклад основного матеріалу. Проблема лідерства викликала зацікавленість із давніх часів. Устремління бути першою заклала в людині природа. Проте одні наполегливо йдуть вперед, проточуючи власний шлях і досягаючи успіхів, а інші відсиджуються у теплому місці, заздрячи чужим перемогам. Напевно, кожен мріє стати лідером, але кожному також відомо, що стати ним не так просто. Для того, щоб ефективно запроваджувати лідерство в місцевому самоврядуванні, доцільно дослідити його грані, які можуть бути розкриті через аналіз визначень поняття «лідерство». Ідеальним для лідерства є використання ефективного поєднання обох основ влади: посади (формальна влада) й особистісної основи (особисті якості).

Ж. Блондель вважає: «Лідерство – це влада, яка проявляється у тому, що лідер здатен змусити інших робити те, що вони не хочуть робити, або при інших умовах не робили б». Автор доводить, що лідерство – це різновид влади, специфікою якої є спрямованість згори вниз, а також те, що її носієм виступає не більшість, а одна людина або група осіб [1].

Цікавим є визначення, яке наводить нам Дж. Даунтон у співпраці з Ж. Блонделем. Вони визначають лідерство як управлінський статус, соціальну позицію, пов'язану з прийняттям рішень, та як керівну посаду. Таке трактування лідерства, на їх думку, породжується структурно-функціональним підходом, який розгля-

дає суспільство як складну, ієрархічно організовану систему соціальних позицій і ролей. Отримання у цій системі позиції, пов'язаної з виконанням управлінських функцій (ролей), дає змогу людині набуту статусу лідера. Такий соціальний статус передбачає і навіть вимагає виконання соціальної ролі у стилі лідера [1].

Деякі інші погляди на поняття лідерство мають представники методологічного підходу, зокрема М. Альберт, Л. Едінгер, М. Мескон, Ф. Хедоурі [2], на їх думку, лідерство варто розглядати як вплив на інших людей, вони змішують поняття «лідерство» та «керівництво», наполягаючи на визнанні формального управлінського статусу лідера, оминаючи неформальний статус.

Розглядаючи поняття «лідерство» через призму управління, можна зробити висновок, що лідерство треба сприймати як управлінський статус породжений владою, який пов'язаний із керівною посадою та прийняттям рішень. Чим вищою є посада, тим складніші управлінські рішення треба буде приймати, які, зрештою, вплинуть на формування лідерства в системі управління організації [2].

У разі узагальнення поняття «лідерство» вимальовуються цікаві закономірності, по-перше, яким би не було лідерство, одноособним чи колективним, владний вплив завжди спрямований згори вниз і носієм цього впливу виступає одна людина або група осіб, і ніколи більшість. По-друге, місцеве самоврядування завжди передбачає управлінський статус, соціальну позицію, пов'язану із прийняттям рішень, а при лідерстві надзвичайно важливо приймати рішення, які повністю чи частково задовольняють потреби членів групи, оскільки в іншому разі члени групи перестануть підтримувати лідера у реалізації його цілей.

Досліджуючи поняття «лідерство», А.С. Бажин і С.О. Константинов встановили: «Успішність діяльності компаній істотно залежить від лідерських якостей людей, що обіймають керівні посади. Вивчення лідерства має безпосередню прагматичну спрямованість, адже грамотний керівник здатний раціонально використовувати людські ресурси і, отже, отримувати більше прибутку з діяльності компанії, покращуючи її фінансові показники» [3].

На нашу думку, лідерство виходить із сутності та розуміння поняття «лідер» – це той, хто вміє повести за собою, хто просто вміє йти попереду всіх, мотивуючи інших своїм прикладом, це той, хто із безвихідної ситуації зможе знайти правильний і надати іншим приклад. Тому лідерство – це вираження внутрішньої сили людини, впевненості в собі. Така

людина не боїться, бо знає, що вона права. І така людина бере відповідальність і за себе, і за інших. Спочатку – за себе, за правильність обраного шляху. А потім і за інших, які йдуть за ним. Лідерство – у відповідальності, в розумінні, що твої вчинки означають для інших і для всього світу. Отже, лідерство є ціннісним феноменом, тобто виявленням певних цінностей як фундаментальної основи життєдіяльності людей. Визнання спільних цінностей в колективі, в державі є тією рушійною силою, яка дає змогу будувати ефективні моделі лідерства та розвивати підходи до стратегії модернізації системи місцевого самоврядування нашої країни.

На думку Т. Парсонса, розглядаючи поняття «лідерство», варто акцентувати на ситуації, яка сприяє розвитку та утриманню лідерства. Він виокремлює дві складових частини:

1) кожна ситуація визначає як якості лідера, так і самого лідера;

2) якості лідера, які визначаються ситуацією як лідерські, є результатом попередніх «лідерських ситуацій» [5, с. 168].

Лідерство як процес найчастіше складається стихійно, відбиваючи потребу групи в самоорганізації і самоврядуванні. У цьому процесі ініціативна поведінка лідера є добровільною і не продиктована документами, інструкціями і розпорядженнями. Лідер впливає на групу й окремих її членів на психологічному рівні організації, має у своєму розпорядженні моральну владу. Таким чином, з огляду на наведені погляди на поняття «лідерство» можемо констатувати, що воно є унікальним феноменом суспільного життя, яке пронизує всі сфери життєдіяльності і пов'язане зі здійсненням владних функцій. Воно є неминучим у будь-якому цивілізованому суспільстві й пронизує всі сфери життєдіяльності.

Започатковані українською державою процеси децентралізації державної влади та реформування місцевого самоврядування потребують щоденного лідерства від кожної посадової особи, кожного депутата місцевих рад, кожного зацікавленого представника місцевого самоврядування [4].

Міське самоврядування, за Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [6].

Сукупність різних інститутів місцевої демократії, через які здійснюються функції та повноваження місцевого самоврядування, утворює систему місцевого самоврядування, організація та функціонування якої регламентується правовими нормами, які в сукупності становлять організаційно-правову основу місцевого самоврядування.

Ст. 6 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» зазначає, що система місцевого самоврядування включає [6]:

- територіальну громаду;
- сільську, селищну, міську раду;
- сільського, селищного, міського голову;
- виконавчі органи сільської, селищної, міської ради;
- районні та обласні ради, що становлять спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст;
- органи самоорганізації населення.

Кожен елемент системи місцевого самоврядування може і зобов'язаний вирішувати проблеми і питання місцевого значення відповідно до наданих повноважень, але з огляду на різноплановість цих елементів кожен із них працює по-своєму і на свій розсуд впроваджує чи не впроваджує певні елементи лідерства в організацію діяльності

Зокрема, головним елементом системи місцевого самоврядування виступає територіальна громада, яка безпосередньо здійснює місцеве самоврядування за допомогою різних форм прямої демократії. Територіальна громада – це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр [6].

Досвід європейських країн свідчить, що для керівників місцевого самоврядування вкрай важливим є те, що вони мають бути справжніми неформальними лідерами колективу, організації, громади. Пріоритетною передумовою такого лідерства є неототожнення понять «керівник» і «лідер» та усвідомлення обов'язкового поєднання у щоденній роботі професійного лідерства керівника з особистісним лідерством.

Варто зазначити, що успішність процесу децентралізації державної влади та реформування місцевого самоврядування в Україні безпосередньо залежатиме від якості лідерства посадових осіб, зобов'язаних щоденно служити державі, громаді та кожному її мешканцю. Посадові особи місцевого самоврядування зобов'язані постійно розвивати й удосконалювати свою лідерську компетентність.

Саме вона допоможе їм стати реальними лідерами не лише для свого підлеглого колективу як творчої команди, а й для жителів громади – своїх надійних союзників та партнерів, зацікавлених у щоденній співпраці щодо вирішення їх нагальних проблем.

На нашу думку, в наш час у місцевому самоврядуванні дуже мало лідерів, мало таких людей, за якими б могли піти десятки тисяч людей, всі тільки можуть обіцяти, і тільки невеликий відсоток тих, хто насправді дотримується свого слова. А потім відбуваються масові страйки та розчарування у лідерах, яких ми обрали. Тому для популяризації лідерства в місцевому самоврядуванні, на нашу думку, варто запровадити таке:

- по-перше, як показує практика, одна з найбільш гострих проблем, які стоять на перешкоді ефективній роботі місцевого самоврядування, – непідготовленість депутатів місцевих рад, особливо новообраних. Для того, щоб вирішити цю проблему та підвищити освітній рівень новообраних депутатів, треба запровадити обов'язкове їх навчання, запровадити так звану школу «Новообраних депутатів». До основних дисциплін, які було б варто ввести в навчальний процес, належать: концепція лідерської поведінки, парламентські процедури, процедури прийняття рішень, організаційної роботи органів влади, налагодження зв'язків із громадськістю, громадський контроль за фінансами та рішеннями депутатів тощо. По закінченню проходження курсів видавати сертифікат відповідності ключовим компетенціям:

- 1) відкритість мислення і поведінки (гнучкість, здатність навчатися, різносторонність);
- 2) інноваційність (ініціативність – проактивність, інноваційність – новаторство, креативність – творчий підхід, сміливість – мужність);
- 3) добросовісність (чесність, прозорість, підзвітність, відданість справі);
- 4) соціальні навички (навички комунікації, уміння створювати коаліції і партнерство, ведення переговорів);
- 5) націленість на результат (обробка інформації, винесення суджень, рішучість, розв'язання проблем);
- 6) організація (організаційні навички, планування й оцінювання, розвиток персоналу, делегування, уміння створювати команди);
- 7) знання відповідно до рівня керівництва (державний рівень: інституції, процедури, політики країни, законодавство країни, відносини і партнерські мережі) [7].

Після проходження цієї школи новообрані депутати будуть готові та матимуть уміння управлінців-лідерів екстраполювати резуль-

тати своєї діяльності на удосконалення якісних показників соціального буття пересічних українців. Поряд із цим для депутатів, які були обрані вдруге, варто запровадити проходження семінари, тренінги, майстерні, практичні вправи з питань місцевого розвитку, виборів, процедур прийняття рішень, організаційної роботи органів влади тощо. Зокрема, депутати будуть забезпечені в достатній кількості навчально-довідниковими матеріалами, програмами. Для того, щоб програми і проекти відповідали загальним критеріям місцевого самоврядування, на нашу думку, вони мали бути новаторськими, здійснювати позитивний вплив на місцевий розвиток, могли бути відтворюваними в інших територіальних громадах, відповідали основним напрямам регіональної політики, використовували багатосторонній підхід і співучасть;

- по-друге, запровадження інформаційного забезпечення політичного лідерства як механізму, що перебуває в безперервній взаємодії з навколишнім середовищем через вхід, що сприймає вимоги громадян, їхню підтримку й несхвалення і вихід прийняті політичні рішення й дії системи. За допомогою запровадження інформаційних комунікацій можна: виявити і усунути перешкоди на шляху реформ; залучити місцеві громади до участі; сприяти сталому розвитку за допомогою почуття замученості; забезпечити прозорість реформ; змінити мислення, розвіяти страхи і переконати зацікавлені сторони у перевагах реформ; вибудувати платформу для широкого тиску громадськості у напрямі проведення реформ і зацікавити групи опонентів тощо. Ми бачимо, що нині держава робить все можливе для запровадження інформаційних відносин політичного лідерства, але цього замало. На місцевому рівні більшість програм працює неефективно. Отже, ефективна комунікація є однією з ключових компетенцій лідера на державній службі. Варто зрозуміти, що в сучасних умовах лідерство – це не залізна або тверда рука, а висока чутливість до потреб членів групи, яка виявляється в їхньому розвитку, включенні у групову роботу, наданні їм допомоги в досягненні особистих та колективних цілей.

Висновки. Отже, лідерство виступає свого роду гарантом задоволення особистих та колективних потреб членів групи, які йдуть за лідером. Поряд із цим лідерство розглядається як один із процесів організації й управління групою, який задовольняє потреби в груповій діяльності та сприяє досягненню групових цілей в оптимальні терміни з оптимальним результатом. Тому надзвичайно важливим є усвідомлення керівниками значення та відповідальності за налагодження співпраці між відомствами, взаємодії в рамках організації по вертикалі та горизонталі, між керівниками різних рівнів, колегами для забезпечення прозорості, обізнаності, сфокусованості і скоординованості діяльності, взаємної підтримки на шляху до досягнення цілей. Саме тому з метою формування лідерських якостей, які сприятимуть тому, щоб працівники органів місцевого самоврядування були ініціаторами перетворень і ключовими фігурами успішного проведення демократичних реформ, необхідно впроваджувати інноваційні моделі підвищення кваліфікації керівних кадрів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Блондель Ж. Политическое лидерство. Путь к всеобъемлющему анализу. Политология вчера и сегодня. Пер. с англ. М., 1992. 135 с.
2. Грищенко І.М. Лідерство як феномен управління групою. Інвестиції: практика та досвід: наук.-пр. журнал. 2015. № 10. С. 116–120.
3. Константинов С.О. Лидерские характеристики управленческих кадров организации / Константинов С.О., Бажин А.С. Студент. Аспирант. Исследователь. 2015. № 5. С. 3.
4. Лідерство в місцевом самоврядуванні: словник термінів / за заг. ред. В.А. Гошовської, Л.А. Пашко, А.К. Гука та ін. Х. : Фактор, 2015. 156 с.
5. Парсонс Т. О структуре социального действия. М.: Директ медиа Паблшинг, 2007. 880 с.
6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 07.05.2017 р. № 24. URL: <http://rada.gov.ua>.
7. Шарий В.І. Місцеве самоврядування в Україні як механізм реалізації делегованих повноважень. Вісник Національної академії державного управління: електрон. наук. вид. 2013. № 1. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2009-4-22.pdf>.